خبر

در گفت‌وگو با رئیس سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی عنوان شد

از نوسازی و بهسازی تا ارتقای امکانات رفاهی در کتابخانه مرکزی حرم مطهر رضوی

عملیات نوسازی و بهسازی و ارتقای امکانات رفاهی کتابخانه مرکزی حرم مطهر رضوی، در راستای میزبانی شایسته‌تر از اهل علم و پژوهش در این کتابخانه در حال اجراست.

به گزارش آستان‌نیوز، حجت‌الاسلام‌والمسلمین سیدجلال حسینی، رئیس سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی در این باره گفت: پس از بازدید آیت‌الله احمد مروی، تولیت آستان قدس رضوی در مردادماه امسال از کتابخانه مرکزی و تأکید ایشان بر بهبود زیرساخت‌ها و امکانات رفاهی برای دانش‌پژوهان؛ عملیات گسترده نوسازی و بهسازی این کتابخانه از شهریور وارد مرحله اجرایی شد.

حجت‌الاسلام‌والمسلمین حسینی درباره پروژه عمرانی ارزشمند در دست اقدام در کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی، عنوان کرد: عملیات ساخت آسانسور ورودی کتابخانه مرکزی از سمت بست شیخ طوسی با هدف تسهیل تردد سالمندان و توان‌یابان، از ۱۷ شهریور توسط سازمان عمران و نگهداری حرم مطهر رضوی آغاز شده و براساس پیش‌بینی‌ها تا پایان دی‌ماه سال جاری به بهره‌برداری خواهد رسید.

وی افزود: اقدامات ترمیمی همچون رنگ‌آمیزی ساختمان، بهسازی حیاط مرکزی، اصلاح سیستم روشنایی، تعویض لامپ‌ها و تنظیف چراغ‌های سقفی نیز در حال انجام است.

رئیس سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی در ادامه، بیان کرد: شبکه آب آشامیدنی کتابخانه مرکزی نیز به سامانه تصفیه آب حرم مطهر متصل شده که این امر موجب بهبود چشمگیر کیفیت آب مصرفی کاربران کتابخانه در آبخوری‌ها شده است.

همچنین با نصب سه دستگاه بویلر آب‌جوش در کتابخانه مرکزی، اکنون امکان دسترسی مستمر به آب‌جوش در ورودی تالار قفسه باز آقایان و تالار محققان کتابخانه مرکزی فراهم شده و نصب دستگاه سوم در ورودی بخش بانوان نیز در حال انجام است.

حجت‌الاسلام‌والمسلمین حسینی گفت: در راستای رفاه حال اعضا، تعداد دستگاه‌های گرمکن غذا در بخش‌های مختلف کتابخانه مرکزی افزایش یافته است. به این ترتیب، علاوه بر تالار محققان، اکنون در تالار قفسه‌باز آقایان، بخش بانوان و تالار نوجوانان پسر نیز امکان گرم کردن غذا فراهم است.

وی بیان کرد: همچنین یک دستگاه پذیرایی برای ارائه غذای گرم (صبحانه و ناهار) با همکاری شرکت نان رضوی، در طبقه منهای یک این کتابخانه مستقر شده است.

یادآور می‌شود، کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی به‌عنوان یکی از قدیمی‌ترین و پویاترین نهادهای علمی و پژوهشی ایران، روزانه میزبان طیف گسترده‌ای از علما، استادان، پژوهشگران، طلاب، دانشجویان و دانش‌آموزان از سراسر کشور و جهان اسلام است.

مرکز جامع مشاوره بنیاد کرامت رضوی خبر داد

گسترش فعالیت‌های ملی مرکز مشاوره رضوی با تربیت درمانگران خانواده

مرکز جامع مشاوره بنیاد کرامت رضوی با برگزاری دوره تکمیلی «تربیت مربی خانواده‌درمانگری معنوی خداسو» و آموزش متخصصانی از استان‌های مختلف، گام تازه‌ای در مسیر توسعه خدمات تخصصی خانواده‌درمانی مبتنی بر آموزه‌های اسلامی در سطح کشور برداشت.

به گزارش آستان‌نیوز، دوره تکمیلی «تربیت مربی خانواده‌درمانگری معنوی خداسو» با میزبانی مرکز جامع مشاوره بنیاد کرامت رضوی و با حضور فراگیرانی از استان‌های مختلف کشور برگزار شد؛ دوره‌ای که با هدف تربیت نیروهای متخصص و توسعه خدمات خانواده‌درمانی مبتنی بر آموزه‌های اسلامی، گام تازه‌ای در مسیر گسترش فعالیت‌های ملی این مرکز به شمار می‌رود.

حجت‌الاسلام‌والمسلمین دکتر مسعود آذربایجانی، رئیس مرکز تخصصی اخلاق حوزه علمیه قم و استاد این دوره تخصصی، در حاشیه این دوره اظهار کرد: هدف از برگزاری این دوره، تربیت مربیانی از استان‌های مختلف کشور برای اجرای رویکردهای «خانواده‌درمانگری معنوی خداسو» و توسعه این الگوی درمانی از مشهد و خراسان رضوی به سراسر کشور است.

آذربایجانی با اشاره به ظرفیت‌های مرکز جامع مشاوره بنیاد کرامت رضوی در حوزه ارائه خدمات تخصصی خانواده گفت: خانواده‌درمانگری معنوی خداسو با رویکردی اسلامی و متناسب با فرهنگ و زیست‌بوم جامعه ایرانی طراحی شده و می‌تواند پاسخگوی بخشی از نیازهای خانواده‌ها در حوزه مشاوره و درمان باشد.

وی ادامه داد: توسعه این الگو از طریق تربیت مربیان متخصص، ضمن ارتقای کیفیت خدمات مشاوره خانواده، زمینه‌افزایش اعتماد عمومی به خدمات تخصصی مبتنی بر مبانی اسلامی را نیز فراهم خواهد کرد.

رئیس مرکز تخصصی اخلاق حوزه علمیه قم با تشریح ساختار این دوره اظهار کرد: دوره تربیت مربی خانواده‌درمانگری معنوی «خداسو» در مجموع طی ۶۰ ساعت برگزار شد؛ به‌گونه‌ای که ۳۰ ساعت نخست به آموزش مبانی نظری و آشنایی با پروتکل‌های درمانی اختصاص داشت و ۳۰ ساعت تکمیلی نیز با محوریت آموزش‌های عملی برگزار شد.

آذربایجانی با اشاره به محتوای بخش عملی دوره گفت: در این مرحله چهار رویکرد «رها-آشکارسازی»، «ایمنی توجه جنسی»، «انعطاف-نفوذناپذیری» و «مهر و قدرت» به‌صورت تخصصی آموزش داده شد.

وی بیان کرد: رویکرد «رها-آشکارسازی» به شناسایی و حل مسائل خانواده می‌پردازد، «ایمنی توجه جنسی» با هدف حفاظت از مرزهای جنسی خانواده طراحی شده، «انعطاف-نفوذناپذیری» بر مدیریت روابط و مداخلات بیرونی در خانواده تمرکز دارد و در «مهر و قدرت» نیز نقش و جایگاه زن و شوهر و شیوه مدیریت آسیب‌های مرتبط با این حوزه مورد بررسی قرار می‌گیرد.

رئیس مرکز تخصصی اخلاق حوزه علمیه قم در پایان با اشاره به روند فعالیت‌های مرکز جامع مشاوره بنیاد کرامت رضوی اظهار کرد: این مرکز امروز به بلوغ مطلوبی در ارائه خدمات تخصصی مشاوره و خانواده‌درمانی رسیده و با اتکا به تجربه‌های علمی و اجرایی خود، ظرفیت آن را دارد که فعالیت‌هایش را از سطح مشهد و خراسان رضوی به سراسر کشور و در آینده به عرصه‌های فراملی گسترش دهد.

در سیصد و ششمین برنامه سه‌شنبه‌های علمی و فرهنگی آستان قدس رضوی و همزمان با روز ملی شعر و ادب فارسی معرفی شد

۲ نشریه قدیمی ادبی در قاب گنجینه مطبوعات رضوی

الهه ضمیری| روز شعر و ادب فارسی، هر سال فرصتی است برای بازگشت به نام‌هایی که بخشی از حافظه ادبی این سرزمین را ساخته‌اند؛ نام‌هایی که شعرشان از مرز کتاب و دیوان گذشته و در زبان و خاطره مردم ماندگار شده است. امسال اما این مناسبت، در آستانه چهلمین سالروز درگذشت استاد محمدحسین شهریار، رنگ و حال دیگری دارد؛ شاعری که شعر فارسی و ترکی آذری را به هم پیوند زد و همچنان یکی از چهره‌های اثرگذار شعر معاصر ایران به شمار می‌آید.

در چنین روزهایی، سیصد و ششمین برنامه «سه‌شنبه‌های علمی و فرهنگی» آستان قدس رضوی نیز به سراغ بخشی دیگر از همین حافظه ادبی رفت؛ حافظه‌ای که این‌بار در میان صفحات نشریات قدیمی خود را نشان می‌دهد. این برنامه با محوریت رونمایی از «قدیمی‌ترین نشریات ادبی موجود در کتابخانه حرم مطهر رضوی» برگزار شد؛ دو نشریه «بهار» و «دانشکده» که هر کدام بخشی از مسیر شکل‌گیری و گسترش مطبوعات تخصصی ادبی ایران را روایت می‌کنند.

سه‌شنبه‌های علمی و فرهنگی آستان قدس رضوی هر هفته یکی از گوشه‌های کمتر دیده‌شده میراث علمی، فرهنگی، هنری و تاریخی این مجموعه را پیش روی علاقه‌مندان قرار می‌دهد؛ برنامه‌ای که تلاش می‌کند گنجینه‌های آستان قدس را از پشت ویترین‌ها و قفسه‌های آرشیوی بیرون بیاورد و بهانه‌ای برای گفت‌وگو درباره آن‌ها فراهم کند. برنامه این هفته، یک تفاوت دیگر هم داشت؛ دانشگاه بین‌المللی امام رضا(ع) میزبان این نشست بود تا فضای دانشگاهی نیز با یکی از گنجینه‌های مطبوعاتی کتابخانه حرم مطهر رضوی پیوند بخورد. سیصد و ششمین برنامه سه‌شنبه‌های علمی و فرهنگی آستان قدس رضوی، ۲۴ شهریورماه ۱۴۰۵، با مشارکت سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی و دانشگاه بین‌المللی امام رضا(ع)، در سالن اجتماعات «شهید چمران» ساختمان شماره ۲ دانشگاه بین‌المللی امام رضا(ع) برگزار شد و جمعی از مدیران و کارشناسان دو مجموعه، استادان، دانشجویان و علاقه‌مندان حوزه فرهنگ و ادبیات در آن حضور داشتند.

از «ملت سنیه ایران» تا ۵۰۰ عنوان مجله ادبی

پشت هر نشریه قدیمی، بخشی از تاریخ فرهنگی یک جامعه پنهان است؛ کاغذهایی که زمانی تازه و نو بودند، اما امروز به اسنادی برای شناخت جریان‌های فکری، ادبی و اجتماعی دوره‌های مختلف تبدیل شده‌اند. کتابخانه رضوی نیز در کنار گنجینه‌های نسخه‌های خطی و چاپی، یکی از مهم‌ترین مجموعه‌های مطبوعاتی کشور را در اختیار دارد و بخشی از این مجموعه به نشریات ادبی اختصاص یافته است.

جمیله جهانی، مسئول امور اطلاع‌رسانی و محتوای مطبوعات اداره مطبوعات آستان قدس رضوی، در این مراسم با اشاره به پیشینه نشریات ادبی ایران اظهار کرد: روزنامه «ملت سنیه ایران» که در سال ۱۲۸۳ هجری قمری با مدیریت علی‌قلی میرزا اعتضادالسلطنه منتشر می‌شد، قدیمی‌ترین روزنامه ادبی کشور به شمار می‌آید. وی ادامه داد: نخستین مجله ادبی ایران را نیز یوسف اعتصام‌الملک با عنوان «بهار» در سال ۱۳۲۸ هجری قمری منتشر کرد. پس از آن، ملک‌الشعرای بهار مجله «دانشکده» را چاپ کرد و از این مقطع، روند انتشار مجلات تخصصی ادبی در کشور شتاب گرفت.

جهانی همچنین به سابقه مطبوعات ادبی در مشهد اشاره کرد و گفت: روزنامه «ادب» قدیمی‌ترین نشریه‌ای است که در سال ۱۳۱۸ هجری قمری، برابر با ۱۲۷۸ هجری شمسی، در شهر مشهد مطلب ادبی منتشر می‌کرد. به گفته مسئول امور اطلاع‌رسانی و محتوای مطبوعات اداره مطبوعات آستان قدس رضوی، در این میان آرشیو مطبوعات آستان قدس رضوی به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین آرشیوهای مطبوعاتی ایران، توانسته بیش از ۵۰۰ عنوان مجله تخصصی ادبی فارسی چاپ ایران را که متعلق به دوره‌های مختلف تاریخی، از دوره قاجار تا عصر حاضر است، شناسایی و جذب کند.

وی افزود: در حال حاضر، این آرشیو تمام ۲۴ شماره نشریه «بهار» از شماره نخست تا آخر را که در سال‌های ۱۳۲۸ تا ۱۳۴۱ هجری قمری چاپ شده، در اختیار دارد. همچنین تمامی ۱۲ شماره مجله «دانشکده» که در سال ۱۳۳۶ هجری شمسی منتشر شده، در این مجموعه موجود است.

شهریار؛ شاعری میان دو زبان و دو فرهنگ

اما انتخاب روز شعر و ادب فارسی و نزدیک شدن به چهلمین سالروز درگذشت شهریار، تنها بهانه‌ای برای رونمایی از نشریات ادبی نبود. بخش دیگری از این برنامه به بررسی جایگاه شهریار در شعر معاصر اختصاص داشت. شاعری که نامش برای بسیاری با غزل‌های فارسی، «حیدربابایه‌سلام» و پیوند عمیق با فرهنگ و هویت آذربایجان گره خورده است. محمدحسین بهجت‌تبریزی، متخلص به شهریار در طول زندگی ادبی خود توانست میان زبان فارسی و ترکی آذری پلی ماندگار بسازد. شعر او از یک سو به سنت ادبیات کلاسیک فارسی وفادار ماند و از سوی دیگر، با بهره‌گیری از زبان و فرهنگ بومی، مخاطبانی گسترده در میان فارسی‌زبانان و آذری‌زبانان پیدا کرد. چهلمین سالروز درگذشت او فرصتی است تا بار دیگر چرایی ماندگاری شعر این شاعر در میان نسل‌های مختلف بررسی شود.

حمیدرضا نویدی‌مهر، مدیر گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه بین‌المللی امام رضا(ع) در این مراسم با موضوع «اقبال و پسند شعر شهریار در دوران معاصر» به همین مسئله پرداخت و اظهار کرد: سیدمحمدحسین بهجت تبریزی، متخلص به «شهریار» از شاعران دووجهی است که سروده‌هایش مورد توجه هم فارسی‌زبانان و هم آذری‌زبانان قرار دارد. وی ادامه داد: شهریار در قالب‌های مختلف شعری کهن، از جمله غزل، قصیده، رباعی و مثنوی شعر سروده است؛ البته غزلیات شهریار او را به‌عنوان شاعری شاخص معرفی کرده‌اند. در این میان، این شاعر برجسته خطه آذربایجان کشور، شعر نیمایی نیز سروده است. نویدی‌مهر با تأکید بر دلبستگی خاص شهریار به حافظ شیرازی، افزود: منظومه «حیدربابایه‌سلام» این شاعر بنام، از جمله شاهکارهای ادبیات ترکی آذربایجانی به شمار می‌آید که به چند زبان، از جمله فارسی ترجمه شده است.

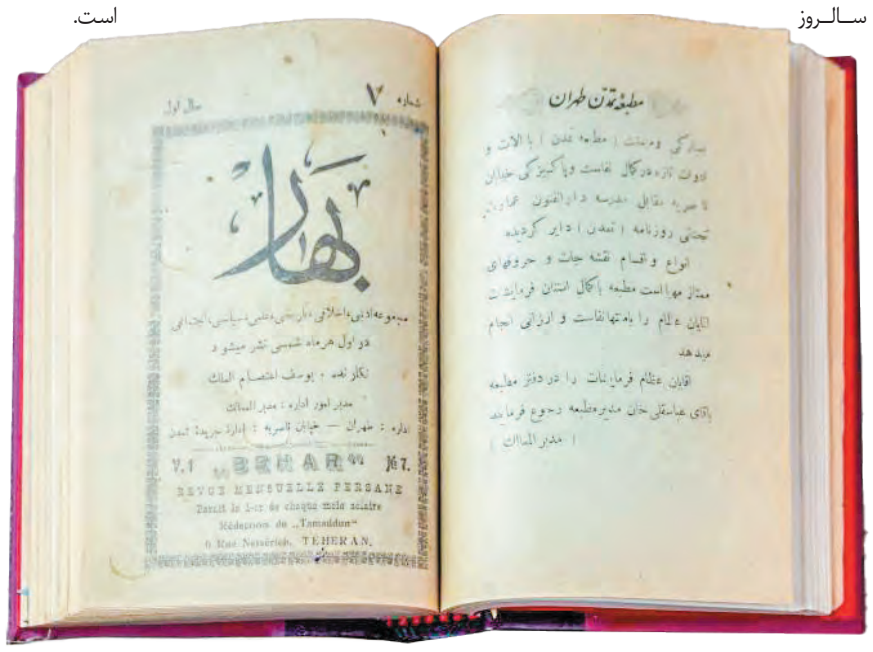

چرا شعر شهریار همچنان خوانده می‌شود؟

مدیر گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه بین‌المللی امام رضا(ع) در ادامه سخنان خود، ۶ شاخصه تأثیرگذار در اقبال و پسند شعر شهریار را معرفی و بررسی کرد. نخستین شاخصه از نگاه او، «زبان ساده و بی‌پیرایه شعر شهریار و نزدیکی به زبان مردم» است؛ چنان‌که شهریار با استفاده از زبان روان و قابل فهم، بهره‌گیری از واژگان و تعابیر آشنا، نزدیک بودن بیان شعرش به زبان گفتار و پرهیز از پیچیدگی و ابهام افراطی، توانسته مخاطب عام را نیز جذب کند. وی «قدرت انتقال عواطف و احساسات در شعر شهریار» را دیگر مؤلفه مؤثر دانست و افزود: بیان صمیمانه عشق، فراق و دلتنگی، بازتاب خاطرات کودکی و گذشته، تصویرسازی از خانواده، طبیعت و زادگاه و ایجاد حس نوستالژی و خاطره‌انگیزی در شعر این شاعر برجسته موج می‌زند و مخاطب می‌تواند با زبان شعری او هم‌ذات‌پنداری کند. نویدی‌مهر همچنین «پیوند شعر شهریار با هویت‌های دینی و ملی» را از دیگر شاخصه‌های شعر او دانست و بیان کرد: شعر شهریار مملو از بازتاب ارزش‌ها و باورهای دینی، ارادت به پیامبر اکرم(ص) و اهل بیت(ع)، توجه به میهن و هویت ایرانی، بازتاب فرهنگ و هویت آذربایجانی و پیوند عواطف فردی با هویت جمعی است. وی در ادامه به سه شاخصه دیگر نیز اشاره کرد و از «صداقت و شخصیت شاعرانه شهریار»، «نقش ابزارهای رسانه‌ای و آموزشی در گسترش شعر شهریار» و همچنین «جایگاه ویژه شهریار در تقویم فرهنگی و نام‌گذاری سالروز درگذشت شهریار به‌عنوان روز شعر و ادب فارسی» سخن گفت.

وقتی آرشیو، دوباره روایت می‌کند

در پایان این مراسم، ابراهیم حافظی، رئیس اداره مطبوعات آستان قدس رضوی بر آمادگی این اداره برای همکاری با استادان و دانشجویان دانشگاه بین‌المللی امام رضا(ع) تأکید کرد.

رونمایی از «بهار» و «دانشکده» در روزهایی که نام شهریار بیش از همیشه در فضای فرهنگی کشور شنیده می‌شود، درواقع ورق زدن صفحاتی از دوره‌ای است که ادبیات، مطبوعات و اندیشه در کنار هم مسیر تازه‌ای را تجربه می‌کردند. از سوی دیگر، بررسی شعر شهریار در کنار این گنجینه مطبوعاتی، نشان می‌دهد آنچه امروز از ادبیات معاصر در اختیار داریم، حاصل زنجیره‌ای از نشریات، نویسندگان، شاعران و مخاطبانی است که هر کدام بخشی از حافظه فرهنگی این سرزمین را ساخته‌اند. در این میان، گنجینه مطبوعات آستان قدس رضوی نیز همچنان می‌تواند با بازخوانی و معرفی چنین اسنادی، روایت‌های تازه‌ای از تاریخ ادبی و فرهنگی ایران پیش روی پژوهشگران و نسل امروز قرار دهد؛ روایت‌هایی که گاه در میان صفحات زردشده نشریات قدیمی، هنوز حرف‌های تازه‌ای برای گفتن دارند.

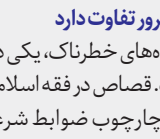

یادداشت

ماموستا عابد نقیبی
پژوهشگر ادیان و مذاهب اسلامی

از حرمت خون در شریعت اسلامی تا حق حیات در حقوق بشر؛ چرا ترور نه جهاد است، نه عدالت و نه دفاع مشروع؟

تروریست، نماینده هیچ مذهب و قومی نیست

در روزهایی که خبرهای مربوط به ترور و خشونت علیه برخی ماموستایان اهل سنت، شخصیت‌های مذهبی و اجتماعی در مناطق اهل‌سنت، بار دیگر نگرانی‌هایی را در جامعه ایجاد کرده، شاید مهم‌تر از پرداختن به نام افراد و جزئیات پرونده‌ها، بازگشت به یک پرسش بنیادی باشد: ترور چیست و از منظر اسلام، فقه سیاسی، حقوق بشر و حقوق بین‌الملل چه جایگاهی دارد؟ این پرسش فقط یک مسئله امنیتی نیست؛ مسئله‌ای است در نقطه تلاقی دین، اخلاق، فقه، سیاست، حقوق داخلی و حقوق بین‌الملل. پاسخ را باید روشن و بدون ابهام داد: ترور، جایگزین کردن گلوله به جای گفت‌وگو، انتقام به جای عدالت و خشونت به جای قانون است و هیچ اختلاف سیاسی، مذهبی، قومی یا فکری، به خودی خود مجوز گرفتن جان انسان دیگری نیست.

قرآن؛ نخستین سنگر دفاع از حرمت جان انسان

یکی از بنیادی‌ترین مبانی اسلامی درباره حرمت جان انسان، آیه ۳۲ سوره مائده است. این آیه، قتل ناحق انسان را چنان سنگین معرفی می‌کند که در تعبیر قرآن، به منزله کشتن همه انسان‌ها دانسته شده است. این صرفاً یک انتقاد اخلاقی نیست؛ بلکه یک تأسیس برای حرمت مطلق جان انسان است. قرآن همچنین در آیه ۱۹۰ سوره بقره، حتی در زمینه جنگ، فرمان می‌دهد: از حد تجاوز نکنید؛ زیرا خداوند تجاوزگران را دوست ندارد. این دو اصل نشان می‌دهد حتی در منطق جنگ نیز خشونت مطلق و بی‌ضابطه پذیرفته نیست. پس چگونه می‌توان در شرایط عادی، اختلاف سیاسی یا مذهبی را بهانه قتل یک انسان قرار داد؟

سنت پیامبر(ص)؛ حتی جنگ نیز مجوز کشتار بی‌ضابطه نیست

در صحیح بخاری، روایتی از پیامبر اکرم(ص) درباره نهی از کشتن زنان و کودکان در جنگ نقل شده است؛ حدیث ۳۰۱۵ صحیح بخاری از جمله منابع مشهور در این زمینه است. این روایت، در کنار مجموعه دیگری از روایات مربوط به آداب جنگ، نشان می‌دهد در سنت اسلامی میان «مبارزه مسلحانه» و «خشونت بی‌ضابطه» تفاوت وجود دارد. بنابراین، استفاده از واژه‌هایی مانند جهاد، دفاع از مردم، دموکراسی و آزادی برای مشروعیت بخشیدن به هر اقدام خشونت‌آمیز، از نظر علمی و فقهی قابل قبول نیست. هر عملیات مسلحانه‌ای جهاد نیست؛ هر کشته‌شدنی شهادت نبوده و هر قاتلی مجاهد نیست.

فقه مقاصدی؛ حفظ جان در قلب شریعت

یکی از مهم‌ترین مبانی فقهی برای فهم مسئله، نظریه مقاصد شریعت است. امام ابوحامد غزالی، از بزرگ‌ترین اصولیان اهل‌سنت، در بحث ضروریات شریعت از حفظ دین، جان، عقل، نسل و مال سخن می‌گوید. این منظومه بعدها توسط امام شاطبی بسط یافت و در آثار فقیهان دیگری مانند ابن‌عاشور نیز توسعه پیدا کرد. از این منظر، «حفظ نفس» یا صیانت از جان انسان، یکی از محورهای اساسی نظام مقاصد است. اما یک نکته حساس در اینجا وجود دارد: اگر یک فرد تحت بهانه «حفظ دین» یا «حفظ نسل»، یک عالم مذهبی را ترور کند، درواقع تحت پوشش یکی از ضروریات، دو ضرورت دیگر (جان و عقل) را نقض کرده است. این، درک اشتباه از مقاصد است؛ زیرا مقاصد باید به صورت متوازن و هماهنگ، نه انتخابی و خودسرانه عمل کنند. بنابراین، خشونتی که امنیت عمومی را نابود کند و جان انسان‌ها را به خطر بیندازد، نمی‌تواند بدون دلیل و ضابطه شرعی، با عنوان «مصلحت» توجیه شود. این نکته از منظر فقه سیاسی بسیار مهم است: شریعت برای حفظ انسان آمده است، نه برای تبدیل انسان به ابزار نزاع سیاسی.

امام علی(ع): حکومت را با خون ناحق تقویت نکن

نامه ۵۳ نهج‌البلاغه به نام «عهدنامه مالک اشتر» طولانی‌ترین وصیت سیاسی امام علی(ع) است. در این نامه، امام علی(ع) به صراحت هشدار جدی درباره ریختن خون به ناحق داده است. امام علی(ع) به مالک اشتر سفارش می‌کند از خون‌ریزی ناروا پرهیز کند و به او درباره پیامدهای سنگین آن برای حکومت هشدار می‌دهد. این نگاه، یکی از مهم‌ترین پایه‌های اخلاق سیاسی اسلامی است: حکومت و قدرت نباید با خون ناحق تقویت شوند و از این منظر، امنیت نیز نباید با انتقام اشتباه شود. مبارزه با خشونت و تروریسم ضروری است؛ اما مبارزه با تروریسم باید با قانون، عدالت، تحقیق دقیق و دادرسی منصفانه انجام شود.

قصاص با ترور تفاوت دارد

یکی از اشتباه‌های خطرناک، یکی دانستن «قصاص» و «ترور» است. قصاص در فقه اسلامی، یک نهاد حقوقی است که در چارچوب ضوابط شرعی و قضایی، پس از احراز جرم و تحقق شرایط آن (نیت قتل، تکافوی گناهکار و قتل شده، عدم عفو ولی دم و تصمیم قاضی) مطرح می‌شود. اما ترور، اساساً حذف فیزیکی انسان خارج از فرایند دادرسی و بدون احراز جرم یا اثبات مسئولیت است. اگر هرکس بتواند براساس برداشت شخصی خود درباره دیگری حکم مرگ صادر کند، دیگر چیزی به نام نظم حقوقی باقی نمی‌ماند. اگر مجرم است، محاکمه شود؛ اگر بی‌گناه است، حمایت شود؛ اما هیچ فرد یا گروهی حق ندارد خود را قاضی و مجری حکم مرگ دیگران قرار دهد.

اسلام، اختلاف را به رسمیت می‌شناسد

مذاهب اسلامی در برخی مسائل فقهی و سیاسی اختلاف‌نظر دارند؛ اما این اختلاف‌ها را نمی‌توان مجوز حذف فیزیکی طرف مقابل دانست. از دیدگاه فقهی، میان اختلاف، بغی، محاربه، جهاد، قصاص و قتل خودسرانه تفاوت‌های جدی وجود دارد و نمی‌توان همه آن‌ها را در یک عنوان جمع کرد. همین تمایز علمی، مانع آن می‌شود که هر گروهی برداشت خود از دین را مجوز خشونت قرار دهد. اسلام، اختلاف را به رسمیت می‌شناسد؛ اما هر اختلافی را به جنگ تبدیل نمی‌کند.

ترور روحانیون؛ چرا موضوع فقط یک جنایت فردی نیست؟

روحانیون، به‌ویژه در مناطق دارای تنوع مذهبی و اقوام، نه تنها نمادهای دینی، بلکه پل‌های میان فرهنگی و حکمای اجتماعی هستند؛ بنابراین، ترور یک عالم دینی می‌تواند پیامدهایی فراتر از قربانی و خانواده او داشته باشد. این مسئله در مناطق دارای تنوع قومی مذهبی اهمیت بیشتری پیدا می‌کند. اما اینجا باید مراقب یک دام خطرناک باشیم: جنایت یک تروریست نباید به حساب یک مذهب، قوم و ملت نوشته شود. اگر فردی عالم اهل‌سنت را ترور کرد، نباید اهل‌سنت یا شیعه متهم شوند. اگر فردی عالم شیعه را ترور کرد، نباید همه اهل‌سنت مسئول شناخته شوند. تروریست، نماینده هیچ مذهب و قومی نیست. تروریست باید با جرم خودش شناخته شود، نه با مذهب و قومی که ادعا می‌کند نماینده آن است.

ترور؛ دشمن وحدت ایران اسلامی

ایران کشوری با تنوع قومی و مذهبی است و در بسیاری از مناطق، شیعه و سنی، ترک، کرد، بلوچ، لر و ترکمن قرن‌ها در کنار یکدیگر زندگی کرده‌اند. از این رو در پی چنین فجایعی، وظیفه عالمان شیعه و سنی، حقوق‌دانان، سیاستمداران و روشنفکران فقط محکوم کردن ترور نیست؛ بلکه نباید اجازه دهند تروریسم به ابزار جنگ مذهبی و قومی تبدیل شود. اگر با عالمی مخالفیم، باید با استدلال پاسخ او را بدهیم، اگر با سیاستمداری مخالفیم، باید او را نقد کنیم، اگر با یک مذهب اختلاف داریم، باید گفت‌وگو و بحث علمی کنیم، اگر با یک سیاست مخالفیم، باید راه‌های قانونی و مدنی را دنبال کنیم، اما حذف فیزیکی انسان، هیچ‌یک از این اختلاف‌ها را حل نمی‌کند. گلوله، پاسخ اندیشه نیست؛ ترور، استدلال نیست؛ کشتن مخالف، پیروزی فکری نیست.

سخن پایانی؛ جهان امروز به قانون بیشتر نیاز دارد، نه خشونت بیشتر

ممکن است میان برخی مبانی فلسفی حقوق بشر مدرن و فقه اسلامی تفاوت‌های جدی وجود داشته باشد؛ اما در موضوع حرمت جان انسان، نقاط اشتراک مهمی وجود دارد. اسلام از حرمت نفس، عدالت، مسئولیت و منع تجاوز سخن می‌گوید؛ حقوق بشر از حق حیات، امنیت شخصی، کرامت و منع تبعیض. حقوق بین‌الملل نیز با ایجاد قواعد مربوط به منع زور، حمایت از غیرنظامیان، مسئولیت نهادهای قانونی و تعقیب برخی جرایم بین‌المللی، تلاش کرده است خشونت را در چارچوب قانون قرار دهد. این اشتراک‌ها می‌تواند زمینه‌ای برای گفت‌وگو و همکاری میان سنت اسلامی و حقوق مدرن باشد. اگر بخواهیم همه بحث را در چند جمله خلاصه کنیم، باید بگوییم: ترور، جهاد نیست؛ زیرا جهاد در فقه اسلامی دارای شرایط و ضوابط است. ترور، عدالت نیست؛ زیرا عدالت نیازمند فرایند و معیارهای حقوقی است. ترور، قصاص نیست؛ زیرا قصاص یک نهاد قضایی است و با انتقام خودسرانه تفاوت دارد. ترور، دفاع مشروع نیست؛ زیرا دفاع مشروع در حقوق بین‌الملل تابع شرایط مشخصی مانند ضرورت و تناسب است. ترور، آزادی‌خواهی نیست؛ زیرا آزادی بدون احترام به جان انسان، به ضد خود تبدیل می‌شود و مهم‌تر از همه، ترور، راه حل اختلاف نیست؛ تولیدکننده اختلاف و خشونت بیشتر است. اختلاف نباید بهانه حذف انسان شود. امروز، وظیفه همه ما-عالمان شیعه و سنی، بزرگان طوایف، حقوق‌دانان، سیاستمداران، نخبگان و شهروندان- این است که به یاد داشته باشیم گلوله می‌تواند یک انسان را خاموش کند؛ اما نباید اجازه داد ترور، صدای عدالت، قانون، وحدت ملی و کرامت انسانی را خاموش کند.